

Henryk Olszar

"Aparat bezpieczeństwa państwa wobec środowisk narodowych na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1945–1956",
Dariusz Węgrzyn, Katowice-Kraków
2007 : [recenzja]

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 43/1, 215-216

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

bezpieczeństwa, ukazując metody, stosowane przez niego w celu zdobycia i utrzymania władzy, a także analizując zjawisko przestępczości śledczej.

Stalinizm i rok 1956 na Górnym Śląsku, red. A. Dziurok, B. Linek, K. Tarka, Katowice–Opole–Kraków 2007, 383 s.

Książka stanowi zbiór kilkunastu studiów poświęconych głównym procesom społecznym i wydarzeniom politycznym oraz analizie wybranych aspektów z dziejów Górnego Śląska w latach 1945–1960. Autorzy, wywodzący się z różnych środowisk naukowych i ośrodków badawczych, podejmują kwestie cech konstytutywnych systemu stalinowskiego w Polsce i jego regionalnego wymiaru, działań górnośląskiego aparatu bezpieczeństwa wobec przeciwników politycznych (głównie Polskiego Stronnictwa Ludowego i podziemia młodzieżowego) oraz instytucji (np. Kościoła katolickiego) i grup społecznych. Ostatnia część tomu przybliży wydarzenia roku 1956 w głównych ośrodkach Górnego Śląska. W patrzeniu na historię Polski „ludowej” ciągle dominuje brzemień komunizmu. Uwaga historyków nadal koncentruje się na rozliczaniu bądź nazywaniu oraz opisywaniu zarówno tragedii jednostek, jak i poczucia straconych szans całych pokoleń. Trudno tego było uniknąć także i w niniejszej książce. Autorzy mają jednak nadzieję, że publikowane teksty umożliwią Czytelnikowi zapoznanie się z głównymi procesami społecznymi i politycznymi, zachodzącymi w tym czasie w Polsce i w regionie, oraz pozwolą przyjrzeć się działającej na co dzień niszczycielskiej sile komunizmu.

Mirosław Sikora, *Kuźnia broni III Rzeszy. Niemiecki przemysł zbrojeniowy na Górnym Śląsku podczas II wojny światowej*, Katowice–Kraków 2007, 384 s.

Zlokalizowany na Górnym Śląsku niemiecki przemysł zbrojeniowy rozwijał się i modyfikował wraz ze zmieniającymi się priorytetami wojennymi III Rzeszy, stając się z biegiem czasu jednym z najważniejszych elementów gospodarki prowadzącego działania militarne państwa. Wykorzystując bogate niemieckie materiały archiwalne, autor odtwarza przebieg wyjątkowo skomplikowanych zmian w strukturze własnościowej na tych terenach, głównie w polskiej części regionu (w Górnośląskim Okręgu Przemysłowym), zajętej przez Niemców w 1939 r., a także wyjaśnia motywy rozwoju poszczególnych gałęzi przemysłu oraz przyczyny zróżnicowanej dynamiki zaangażowania w górnośląską gospodarkę niemieckiego sektora prywatnego i państwowego. Niezwykle interesująco opisana została rywalizacja między najwyższymi instancjami wojskowo-rządowymi (Wehrmacht, Główny Urząd Powierniczy Wschód, SS) o przejęcie kontroli nad produkcją zakładów górnośląskich i nadanie jej charakteru odpowiadającego własnym interesom. Ujęte statystycznie szczegółowe dane dotyczące działalności konkretnych zakładów i wytwarzanego przez nie asortymentu wojskowego w latach 1939–1945 w pełni uzasadniają przyjęty przez Autora tytuł książki.

Dariusz Węgrzyn, *Aparat bezpieczeństwa państwa wobec środowisk narodowych na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1945–1956*, Katowice–Kraków 2007, 446 s.

Publikacja wypełniająca lukę w historiografii polskiej opozycji antykomunistycznej po II wojnie światowej – poświęcona narodowemu nurtowi podziemia na terenie Górnego

Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego. Przedmiotem rozważań są tu powojenne środowiska narodowe, rozumiane głównie jako skupiska działaczy Stronnictwa Narodowego i struktur wywodzących się z ONR, a także organizacje zbrojne, takie jak NSZ i NZW. Autor nie tylko przedstawia dzieje opozycji narodowej i jej założenia ideologiczne, ale przede wszystkim kładzie nacisk na mechanizmy rozpracowania podziemia. Szeroko omawia działania lokalnych komórek aparatu bezpieczeństwa, podjęte w celu zniszczenia podziemia, a w szczególności skupia się na takich zagadnieniach, jak taktyka, strategia, użyte środki oraz zastosowane przez UB metody do wykrycia, a potem zniszczenia opozycyjnych organizacji i środowisk narodowych. Wśród analizowanych zagadnień znalazły się wielkie operacje UB o kryptonimach: „Pająki”, „Dziady”, „Rzym”, prowadzone w latach 1946–1948, likwidacja podbeskidzkiego zgrupowania NSZ dowodzonego przez Henryka Flam’ego „Bartka” czy poczynania UB w związku z „aferą Bergu” w latach 1951–1956. Autor nie pominął również późniejszych losów osób ze środowisk narodowych, inwigilowanych przez aparat bezpieczeństwa w ramach różnego typu operacyjnych rozpracowań. Praca została oparta na szerokiej podstawie źródłowej – dokumentach wytworzonych przez organy represji państwa komunistycznego: Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, Komitet do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego oraz ich jednostki terenowe. Uzupełnieniem są materiały źródłowe wymiaru sprawiedliwości oraz wspomnienia.

Wrzesień 1939 na Górnym Śląsku, red. G. Bębnik, Katowice–Kraków 2008, 134 s.

Górnośląski epizod wojny obronnej 1939 roku jest zjawiskiem na tyle złożonym, że niemożliwe jest rozpatrywanie go w oderwanych od siebie aspektach. Toteż niniejsza publikacja, będąca efektem konferencji naukowej, mającej miejsce w 2006 r., zawiera możliwie szeroki przegląd tematyki związanej z tym wydarzeniem, nie ograniczając się przy tym do polskiej części podzielonego w 1922 r. regionu, czyli województwa śląskiego, jak też nie zawężając problemu do działań wyłącznie militarnych. Swoje miejsce znalazły tu zagadnienia dotyczące zarówno problemów narodościowych, jak i aktywności nieregularnych niemieckich formacji dywersyjnych. Całość stanowi próbę możliwie pełnego naświetlenia ówczesnych wydarzeń, z wykorzystaniem wyników najnowszych badań naukowych.

„Postanowiono załatwić odmownie...”. Budownictwo sakralne w diecezji częstochowskiej (1957–1989). Wybór dokumentów, wstęp, wybór i oprac. A. Sznajder, ks. W.P. Właźlak, Katowice–Częstochowa–Rzeszów 2008, 432 s.

Zebrane w recenzowanym tomie źródła stanowią o wartości dzieła. Ukazują kulisy polityki komunistycznych władz wobec starań Kościoła katolickiego o budowę nowych świątyń na przykładzie diecezji częstochowskiej. Przedstawiają perfidną i wysoce arogancką politykę władz wobec kwestii budowy nowych kościołów, dostarczają licznych przykładów prymitywnych uzasadnień decyzji odmownych. Ten rodzaj dokonanego wyboru dokumentów stanowi o wartości tego dzieła, gdyż dotychczas nie promowano współpracy pomiędzy IPN a Kościołem w zakresie scalania źródeł. To pionierskie rozwiązanie winno zapoczątkować badania nad dziejami kościelnymi w Polsce, dając głębszy i zarazem pełniejszy obraz tamtych czasów.